

SANOAT KORXONALARIDA INVESTITSIYA SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Qarshi davlat texnika universiteti

“Ekonometrika va statistika” ixtisosligi tayanch doktoranti

Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi

Email: q.kuvatova96@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada sanoat korxonalarida investitsiya samaradorligiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar tizimli ravishda tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida moliyaviy, ishlab chiqarish, innovatsion, boshqaruv va makroiqtisodiy omillarning investitsiya natijadorligiga ta'siri ilmiy asosda yoritiladi hamda samaradorlikni oshirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: investitsiya, samaradorlik, sanoat korxonasi, rentabellik, risk, kapital qo'yilmalar, innovatsiya, iqtisodiy o'sish.

Аннотация: В данной статье систематически анализируются внутренние и внешние факторы, влияющие на эффективность инвестиций в промышленных предприятиях. В ходе исследования научно обосновано влияние финансовых, производственных, инновационных, управленческих и макроэкономических факторов на эффективность инвестиций, а также разработаны практические предложения по повышению эффективности.

Ключевые слова: инвестиции, эффективность, промышленное предприятие, прибыльность, риск, капиталовложения, инновации, экономический рост.

Abstract: This article systematically analyzes the internal and external factors affecting investment efficiency in industrial enterprises. In the process of research, the impact of financial, production, innovation, management and macroeconomic factors on investment efficiency is scientifically elucidated and practical proposals are developed to improve efficiency.

Keywords: investment, efficiency, industrial enterprise, profitability, risk, capital investments, innovation, economic growth.

Raqobatbardosh sanoat iqtisodiyotining shakllanishi va rivojlanishida sanoat korxonalarining samaradorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Global iqtisodiy raqobatning kuchayib borayotgan sharoitida ishlab chiqarish salohiyati, mahsulot sifati, narx ustunligi va texnologik yangilanish korxonalar raqobatbardoshligining asosiy mezonlari sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, so‘nggi yillarda O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar kontekstida, mahalliy sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish iqtisodiy o‘shishning muhim drayveriga aylanmoqda. Bunda ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, eksport salohiyatini oshirish, import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar yaratish, ichki bozorni sifatli tovarlar bilan ta‘minlash kabi masalalar sanoat tarmog‘i oldiga yangi va murakkab vazifalarni qo‘ymoqda.

Sanoat korxonalari samaradorligi ichki va tashqi omillarning murakkab tizimi bilan belgilanadi. Ichki omillar sifatida boshqaruv sifati, texnologik daraja, xodimlar malakasi, avtomatlashtirish, innovatsion salohiyat va moddiy-texnik baza ko‘rsatiladi. Tashqi omillar esa bozor kon‘yunkturasi, davlat siyosati, soliq va moliyaviy sharoitlar, raqobat, eksport imkoniyatlari va logistika tizimini qamrab oladi. Bu omillar birgalikda korxona ishlab chiqarish samaradorligiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, hozirgi bosqichda to‘rtta asosiy strategik yo‘nalish korxona samaradorligini belgilovchi omillar sifatida ajralib turadi.

Sanoat korxonalari milliy iqtisodiyotning asosiy tayanch tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Ularning barqaror rivojlanishi investitsiya jarayonlarining samaradorligiga bevosita bog‘liqdir. Investitsiyalar asosiy kapitalni yangilash, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, ilg‘or texnologiyalarni joriy etish va eksport salohiyatini oshirishda muhim rol o‘ynaydi.

Investitsiya samaradorligi – bu kiritilgan kapitalning ma‘lum vaqt davomida keltirgan iqtisodiy natijasi bilan ifodalanadi. Biroq investitsiya natijadorligi ko‘plab omillar ta‘sirida shakllanadi. Shu sababli mazkur omillarni chuqur o‘rganish va tizimli tahlil qilish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Investitsiya samaradorligining

iqtisodiy mohiyati. Investitsiya samaradorligi kapital qo'yimalarning daromadlilik darajasi bilan o'lchanadi. U quyidagi ko'rsatkichlar orqali baholanadi:

- Sof joriy qiymat (NPV)
- Ichki rentabellik normasi (IRR)
- Foydalilik indeksi (PI)
- Investitsiyaning qoplanish muddati (PP)
- Rentabellik koeffitsienti

Mazkur ko'rsatkichlar investitsiya loyihasining moliyaviy natijadorligini aniqlash imkonini beradi. Ammo sanoat korxonalarida investitsiya samaradorligi faqat moliyaviy ko'rsatkichlar bilan cheklanmaydi.

Korxonaning moliyaviy barqarorligi investitsiya samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'z mablag'lar ulushi yuqori bo'lgan korxonalarda risk darajasi past bo'ladi. Kredit yukining ortishi esa investitsiya loyihalarining rentabelligini kamaytirishi mumkin.

Asosiy vositalarning eskirish darajasi, mehnat unumdorligi, ishlab chiqarish tannarxi va energiya samaradorligi investitsiya qaytishiga sezilarli ta'sir qiladi. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish mahsulot sifatini oshiradi va xarajatlarni kamaytiradi.

Strategik rejalashtirish, loyiha boshqaruvi sifati, moliyaviy nazorat mexanizmlari va risklarni boshqarish tizimi investitsiya samaradorligining muhim determinantlari hisoblanadi.

Ilmiy-tadqiqot ishlari, raqamli texnologiyalarni joriy etish va yangi mahsulot ishlab chiqarish investitsiya loyihalarining uzoq muddatli rentabelligini oshiradi.

Tashqi omillar ta'siri Inflyatsiya darajasi, foiz stavkalari, valyuta kursi, soliq siyosati va davlat investitsiya dasturlari investitsiya muhitiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Talab va taklif nisbatlari, raqobat darajasi, narxlar dinamikasi hamda eksport imkoniyatlari investitsiya natijadorligini belgilaydi. Mulk huquqining himoyasi, investitsiya qonunchiligi barqarorligi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash

mexanizmlari investorlar ishonchini oshiradi.

Investitsiya samaradorligini oshirish yo‘nalishlari

- Texnologik modernizatsiyani jadallashtirish
- Energiya tejankor ishlab chiqarishni rivojlantirish
- Risklarni diversifikatsiya qilish
- Innovatsion faoliyatni rag‘batlantirish
- Raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish

Sanoat korxonalarida investitsiya samaradorligi ichki va tashqi omillar kompleks ta’siri ostida shakllanadi. Moliyaviy barqarorlik, ishlab chiqarish samaradorligi, innovatsion rivojlanish va makroiqtisodiy barqarorlik investitsiya natijadorligining asosiy omillari hisoblanadi. Kompleks yondashuv asosida investitsiya siyosatini yuritish sanoat korxonalarining uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brealey R., Myers S. Principles of Corporate Finance.
2. Damodaran A. Investment Valuation.
3. Porter M. Competitive Advantage.
4. Wooldridge J.M. Introductory Econometrics.
5. O‘zbekiston Respublikasi investitsiya faoliyati to‘g‘risidagi qonunchilik hujjatlari.
6. Kuvatova Gulzoda Fakhridin kizi. Stimulating investments in industrial enterprises based on innovative and digital approaches. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance. Volume: 07 Issue: 01 | January 2026 ISSN: 2660-454X. pp. 89-93. (OAK Rayosatining 2024-yil 28-maydagi 360-son qarori)
7. Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi. Mintaqa sanoat korxonalarida investitsiya jarayonlari rivojlanish tendensiyasining statistik tahlili. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. 2025-yil, 11-mart. № 3-son ISSN:2992-8982 (OAK Rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori)

8. Gulzoda Quvatova. Hududiy korxonalarda investitsiya jarayonlarini yanada rivojlantirishning asosiy omillari. Agro ilm 2024-yil 6-son [104]. (OAK Rayosatining 2015-yil 22-dekabrdagi 219/5-sonli qarori)

9. Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi. Sanoat korxonalarida investitsiya faoliyatini rivojlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning zamonaviy usullari. econfseries.com. International Conference on Educational Discoveries and Humanities. Hosted online from Moscow, Russia 16th December, 2024.

10. G.F.Quvatova. Sanoat korxonalarida investitsiya jarayonlari samaradorligini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga ta'sirini baholashning ekonometrik modellari. Conference on international scientific developments: insights into modern science and innovative practices. 02.10.2025. 38-44-betlar.

11. “Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar samaradorligini oshirish yo‘nalishlari” Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o‘g‘li